



Taklinger

Magasin fra Attac i Trondheim - nr. 8 - mars 2008

Ellers i dette nummer:

Ny Attac-leder:



Emilie Ekeberg tar over etter Marte Nilsen (s 2)

Årsmøte i NTNU/HiST Attac

Med nytt AU (s 2)

Fokus på høyere utdanning

Les om arbeidet til utdanningsgruppa til NTNU/HiST Attac (s 3)

Kva er gale med valutamarknadene?

Endeleg i Taklinger - ein valutaartikkel på nynorsk. Einar Faanes rapporterer. (s 7)

Kaklinger

Vår faste spalte gir deg nye praktiske oppgaver å løse. Finn fram blyant og finn ut hva som egentlig skjedde på årsmøtet. (s 8)

Bli medlem! (s 8)

SPESIAL: Reforme i høyere utdanning



Foto: Andreas K. Evensen

De siste årene har det skjedd mange reformer innen høyere utdanning. I dette nummeret har vi fokus på disse og prøver i flere artikler å gi noen perspektiver både på hva som ligger bak, og hva konsekvensene kan bli.

- Knut Kjeldstadli skriver om EUs utdanningspolitikk, og de føringene den legger på Norge (side 4-5).
- Johanne Sundby skriver om Kunnskap, styring og demokrati (side 3).
- Ronny Kjelsberg skriver om Målstyring og New Public Management i høyere utdanning (side 6), og om Stjernø-utvalgets innstilling (side 7).

God lesning.



Landsmøte i Attac Norge

Danning og utdanning

Det har skjedd enorme endringer innen høyere utdanning de siste par tiårene. Styringsformer med lange tradisjoner er mer eller mindre fjernet. Nye finansieringsmodeller skaper kunstige markeder innad i sektoren for å øke produksjonen av artikler og studiepoeng.

Som et universitets- og høgskolelag, har det vært naturlig for NTNU/HiST Attac å jobbe med disse spørsmålene. Vi var aktivt med i kampen mot Ryssdalsutvalgets undergraving av student- og ansattdemokratiet, og mot angrepene mot gratis høyere utdanning i odelstingsproposisjon 79/04.

Nå har NTNU/HiST Attac satt ned en gruppe som jobber utelukkende med disse spørsmålene, og som planlegger en artikkelsamling om temaet. Tekstene du får servert i dette nummeret av Taklinger fra Johanne Sundby, Knut Kjeldstadli og undertegnede, er alle tre utdrag av lengre artikler som kommer i denne samlingen.

Det siste som har skjedd på den utdanningspolitiske fronten er at Stjernø-utvalget har lagt fram sin rapport. Vi mener utvalget har en korrekt problembeskrivelse, men leverer feil medisin når interdemokratiet må vike mer enn markedet for den sterkere statlige styringen.

Det er nok å jobbe med framover for den som mener at universitetet har en bredere misjon enn å masseprodusere kvalifisert arbeidskraft og tidsskriftartikler. Vi i Attac er på saken. Vi du være med så meld deg inn (se siste side)!

Ronny Kjelsberg

Taklinger #8 2008

Taklinger er et partipolitisk uavhengig magasin utgitt av Attac i Trondheim. Vi har som formål å skape økt oppmerksomhet om aktuelle saker, og å sette disse inn i et større globalt perspektiv. Signerte artikler representerer ikke nødvendigvis Attacs syn.

Ansvarlig redaktør:

Ronny Kjelsberg - ronny.kjelsberg@hist.no

Redaksjon:

Kristin Michalsen, Live Fevåg, Andreas K. Evensen, Olav Holmen Nymoen, Einar Faanes, Torunn Lien Nilsen, Sigrunn Tvedten

www.org.ntnu.no/attac

Trykket med støtte fra: sit tapir

Åpner for kunnskap



Foto: Einar E. Faanes

KAMPKLARE: Emilie Ekeberg, Heidi Lundeberg og Helene Bank utgjør tilsammen et flott nytt Attac-arbeidsutvalg.

Et nytt år er gått og et nytt Attac-landsmøte (det 7.) er avholdt.

Av Ronny Kjelsberg (red.)

I år ble det også lederskifte når Marte Nilsen overlot klubba til Emilie Ekeberg (tidligere kanskje best kjent som redaktør av det nest beste bladet Attac utgir i Norge - Utveier).

Andre saker som ble heftig debattert

på landsmøtet var oljeformueforvaltning og patentlovgivning. Spørsmålet om vi kan være på vei inn i ei ny global økonomisk krise satte også finansmarkedene på dagsorden.

Taklinger-intervjuet i dette nummeret er et videointervju med den nye Attac-ledelsen. Se det på Taklingers nett-TV på org.ntnu.no/attac

Årsmøte i NTNU/HiST Attac



Foto: Olav Holmen Nymoen

FOREDRAG OG HARDE KAMPER: All play and no work blir det ikke noe val-utaskatt av. Derfor ble det harde politiske kamper og en sen kveld på årsmøtet etter en inspirerende innledning av Anders Skonhoft.

NTNU/HiST Attac hadde sitt 7. ordinære årsmøte etter stiftelsen i 2002 torsdag den 21 februar 2008.

Av Ronny Kjelsberg (red.)

Årsmøtet var godt besøkt, og startet med et timelangt foredrag om forholdet mellom økonomisk vekst og miljøproblemer av tidligere styremedlem og professor i samfunnsøkonomi Anders Skonhoft. Skonhoft påpekte at mens lokale miljøproblemer ofte var fattigdomsdrevne, var de globale miljøproblemene rikdomsdrevet, og han dro perspektivene fra Brundtlandkom-

misjonen, til "Limits to Growth" og fram til dagens miljøproblemer.

Etter foredraget gikk forsamlingen løs på papirarbeidet, og det var lengre diskusjoner rundt blant annet flere av uttalelsesforslagene. Til slutt ble det likevel vedtatt uttalelser om patenter på medisin, skatteparadis og skatt og privatisering.

Nytt styre ble valgt, med stor kontinuitet fra det forrige, og NTNU/HiST Attac ledes nå av et AU med Einar Faanes, Live Fevåg og Eivind Hageberg.

T

Med fokus på høyere utdanning

NTNU/HIST Attac har startet en egen gruppe som jobber med spørsmål omkring universitets- og høyskolepolitikk.

Av Ronny Kjelsberg (red.)

Gruppen ble først startet høsten 2006, men hadde en pause under og etter lokalvalgkampen i 2007. Nå er gruppa på beina igjen, og møtes jevnlig over en kopp kaffe og en bunke papirer.

Målet med utdanningsgruppa er tosidig. Både å diskutere spørsmål omkring høyere utdanning, og å utvikle politikk på området, men også å spre denne kunnskapen videre.

Dette nummeret av Taklinger er i stor grad et resultat av deler av gruppas arbeid.

Gruppen driver nå og jobber med en artikkelsamling om reformer i høyere utdanning. Flere av tekstene i dette nummeret er små smakebiter på ting som kommer der.

Tidligere har vi diskutert målstyring og demokrati, men på de siste møtene har naturligvis også Stjernø-utvalgets innstilling vært et viktig tema.

Dersom du er interessert i å være med og jobbe med disse spørsmålene, er det selvsagt bare å ta kontakt. **T**



Foto: Andreas K. Evensen

U-DANNING?: Debatten går høyt om både kvalitetsreformen, Stjernø-utvalget og andre spørsmål i utdanningsgruppa til NTNU/HIST Attac

Kunnskap og styring

Egner Universitetet seg for demokrati?

*Av Johanne Sundby
Professor i medisin ved UiO*

Kunnskap er viktig. Kunnskap skal være så riktig som mulig, korrekt, vitenskapelig frembrakt, entydig og objektiv, selv når det dreier seg om fortolkende kunnskap. Ny kunnskap kan velte gamle sannheter, og kunnskapstilegnelse er på mange måter en sakte, seig, nitid prosess. På Universitetet dreier det meste av det vi holder på med egentlig om kunnskap. Enten forsøker vi å overføre allerede fordøyd kunnskap til studenter, og da kalles det undervisning, eller vi lærer bort metoder for kritisk kunnskapsgenerering; som kalles veiledning, eller sist, vi genererer ny kunnskap, noe vi kaller forskning. Hver enkelt disiplin har sine regler for hva som er gyldig metoder for å sammenstille slik kunnskap på, og i nyere tid har det også vært et økende fokus på å sette selve fenomenene man studerer i sentrum, og så nærme seg dem med et knippe av ulike metoder for å finne fram til den "egentlige" kunnskapen om komplekse fenomener, enten dette er relatert til fornybar energi, HIV/AIDS forebygging eller ulike former for styring av statlige foretak.

Etter en rekke universitetsorienterte reformer, er det blitt en økt fokus på mengden av produsert vare på

Universitetet. Kunnskapen måles ikke i forhold til hvor viktig den er, hvor banebrytende eller kritisk den er, eller hvor grundig den er, men i forhold til hvor fort og mye av den som er produsert i løpet av en gitt tidsepoke. Det er som om det settes et negativt fortegn på en rekke av de spesielle tingene som kjennetegner god kunnskap, nemlig prøving og etterprøving, grundig tenking og refleksjon, det å lese seg opp, skrive om og tenke på nytt, og det å dele ikke-ferdig analysert kunnskap med andre for å etterprøve gyldigheten. Dette er alle elementer i en prosess som nødvendigvis tar - og skal ta - tid.

Utålmodige mennesker vil ofte se resultater raskt, og vil også etterspørre og innføre systemer som tillater noen mennesker å fatte slike raske avgjørelser. Top-down systemer med en sterk mann (eller av og til dame) på toppen som gis mye myndighet til å fatte beslutninger, kan gi en slags effektivitet som kan synes produktiv. Mye av slaget om styringsformer på Universiteter handler om slike prosesser. Samfunnet vil ofte ha enklere svar, også på kompliserte spørsmål som forskere stiller, og klager på at det blir for komplisert og uoversiktlig når en skal vente lenge på å få den informasjonen man trenger for å gjøre valg. Men poenget er at det ikke er den typen kunnskap vi på Universitetet ønsker å produsere. Forskere ønsker at deres form for grundighet skal gis stor og ukrekelig plass i



Foto: Andreas K. Evensen

DEMOKRATI?: Universitetet (her ved Realfagbygget) er en institusjon med lange tradisjoner for interndemokrati. Johanne Sundby stiller spørsmålstegn ved hvorvidt dette bør undergraves for å nå kortsiktige produksjonsmål.

de systemene vi jobber i. De ønsker også å stå temmelig fritt i å utvelge og utforme de områdene det bør jobbes med. For mange forskere er kunnskapen begrenset til smale felt, av og til med marginal anvendt verdi ut over særområdet, men likevel en brikke i det store kunnskapspuslespillet. Ikke all kunnskap er næringsrettet, banebrytende, kan gi entreprenørskap eller innovasjon, men kan likevel være nyttig for å forstå sammenhenger og enkeltdele i den verden som omgir oss. **T**

Norsk høyere utdanning og EU

– Bevisste strategier, Bologna- og Lisboa-prosesser

Det rår i svært mange land en felles tankemodell, virkelighetsforståelse eller ideologi, som også norske utdanningsplanleggere er viklet inn i.[1] Der betones det tvingende nødvendige i å legge opp utdanningssektorene med sikte på at akkurat ditt land overlever i konkurransen i "kunnskapsøkonomien" – som om kunnskap ikke skulle ha funnes før og som om det ikke finnes annen kunnskap enn den teoretiske

Av Knut Kjeldstadli
Professor i historie, UiO

Iblant sies det – seinest i et EU-strateginotat fra Kunnskapsdepartementet i 2006, at EU ikke har noen utdanningspolitikk, at den er et nasjonalt ansvar. Det vises til at i Tyskland er det til og med et ansvar på Länder-nivå, for delstatene. Flere forskere har vist at dette synet er galt, for eksempel professor Gustav E. Karlsen ved Høyskolen i Trøndelag. Hans konklusjon er at det må "være grunn til å spørre hvor lenge norske politiske myndigheter uansett politisk ståsted skal drive formalistisk tåkeprat". Han viser at yrkesutdanning var med allerede i Roma-traktaten, at utdanning var med i Maastricht-avtalen i 1993, at både Ministerrådet, Det europeiske råd (der statssjefene samles), Kommisjonen og Europa-parlamentet har hatt dette på dagsordenen. Det finnes flere faste organer som arbeider med feltet, som et eget generaldirektorat under kommisjonen, en egen kommissær for utdanning og kultur og et permanent utvalg under parlamentet. Det er en rekke utvekslingsprogrammer, for yrkesfag og næringslivsorientering (som Leonardo), for utveksling og mobilitet av studenter (som Erasmus), for data og informasjon. Sjøl om den direkte styringen via finansiering og lovverk er begrenset, er det styring via felles ideologi, oppfatninger av hva som gir prestisje, via rapporteringer, sammenlikninger og rankinger, og en viss spillokikk – skal du først være med i samarbeid, så kan du ikke reservere deg. Da defineres du ut.[2]

Skal du først være med i samarbeid, så kan du ikke reservere deg

Det samme gjelder den såkalte Bologna-prosessen (fra 1999), der Norge deltar. Den foregår i formen uavhengig av EU, men EU-kommisjonen er deltaker og har fått økt innflytelse.[3] I alt 45 stater har nå undertegnet erklæringene.[4] I tillegg er organisasjoner som representerer universitetene og andre institusjoner for høyere utdanning, de ansatte og studentene, og likeledes noen forskningssentra med på møtene. Prosessen sikter til ikke bare en koordinering, men videre til en standardisering i de høyere utdanningsystemenes former og innhold. Blant tiltak for å enhetliggjøre formen var fra Bologna-møtet i 1999: 1) Felles, gradsstruktur - tre år bachelor, to år master, og fra 2003 også felles struktur for en tre- eller fireårig PhD. 2) Et system for å kunne overføre en enhet utdanning fra ett land til et annet, det såkalte European Credit Transfer System. Et fast, felles tillegg til vitnesbyrdet forklarer innholdet i den seksdelte karakter-skalaen, bygd på bokstav-karakterer. 3)

Tiltak for økt mobilitet av studenter og lærere. 4) Det skal sikres utbyttbarhet mellom utdanninger, både slik at en kan ta deler av utdanning i andre land og slik at en får godkjent egen utdanning ute. Én enhet utdanning i ingeniørfag i Østerrike skal være ekvivalent med en enhet ingeniørutdanning i Spania. Da må det finnes et felles system for "kvalitetssikring". 5) Den "europeiske dimensjon" – politisk og ideologisk – skal gjennomføres i all undervisning,



SKEPTISK: Artikkelforfatteren mener at EUs politikk og prosesser på området er et viktig moment for å forklare norsk utdanningspolitikk de siste årene.

På møtet i Praha i 2001 kom andre mål til: 6) Livslang læring, 7) Sterkere deltaking fra høyere utdanningsinstitusjoner og studenter. 8) Å fremme Europas attraktivitet som utdanningsområde overfor andre deler av verden. Fra Berlin 2003 stammer: 9) Å kople utviklingen av et felles utdanningsområde til et felles europeisk forskningsområde.

Bologna-prosessen har blitt fortolket noe ulikt. Noen forskere har lagt vekt på den politiske og kulturelle sida, at det først og fremst har hatt til hensikt å skape den nye europeiske statsborgeren. Dokumentene fra Bologna-prosessen inneholder flere erklæringer om slike mål. Universitetene som deltar i denne prosessen har understreket, blant annet i den såkalte Graz-deklarasjonen fra 2003, at de skal være offentlige, at de har et sosialt ansvar blant når det gjelder å sikre adgang til universitetene, og at undervisning og forskning skal være koplet.[5]

[1] Se Johan P. Olsen i Utdannings- og forskningsdepartementet 2004, s. 8

[2] Karlsen 2006, s. 219. Gornitzka og Olsen 2006, s. 6 sier også at "i dag er det få (om noen) aspekt ved høyere utdanning som ikke er gjenstand for europeiske samarbeids- og koordineringsprosesser."

[3] Racké 2005, s. 11. Petter Maassen i Morgenbladet 11/5 2007

[4] Prosessen har vært drevet fram ved møter og erklæringer av noe ulik status, på Sorbonne (med Frankrike, Tyskland, Italia og Storbritannia) i 1998, i Bologna 1999 (med 29 land, inkludert Norge som deltakere), Praha 2001, Berlin 2003, Graz 2003, Bergen 2005 og i London 2007. I tillegg kommer en konvensjon fra Lisboa i 1997 om gjensidig anerkjennelse av kvalifikasjoner for å fremme akademisk mobilitet, som må skilles fra det som kalles Lisboa-prosessen, vedtatt innen EU i 2000 for å gjøre EU til den mest konkurransedyktige økonomien i verden innen 2010.

[5] Tor Halvorsen, i Utdannings- og forskningsdepartementet 2006, s. 38f

Ut fra slike målsettinger finner Åse Gornitzka og Johan P. Olsen at Bologna-prosessen kan et stykke på vei tolkes som "sektorforsvar - som undervisningsministrenes forsøk på å få mer kontroll over egen sektor og skape et eget politikkområde for høyere utdanning basert på andre premisser enn samarbeidet om et europeisk arbeidsmarked." [6] På den andre sida er det klart at Bologna-prosessen har fått en tvilling – i den såkalte Lisboa-prosessen fra 2000. Målet er her ifølge EU bidra at Europa skal bli et høyteknologisk vekstområde, det mest konkurransedyktige i verden, faktisk innen 2010. Europa skal være et felles arbeidsmarked ikke minst for høyt kvalifisert arbeidskraft. Ved at utdanningen gjøres utbyttbar skal en skape større mobilitet i dette markedet. Ett eksempel: Kommunikereet fra Bergen-møtet i 2005 anbefalte flere doktorgradsstudenter, og flere doktorprogrammer for å fremme "interdisciplinary training and the development of transferable skills, thus meeting the need of the wider employment market". [7] Dessuten skal teknologisk forskning og innovasjoner gjøre europeiske konserter konkurransedyktige. Mens teksten i Bologna-prosessen dokumenter har få referanser til globalisering, GATS, "grenseløs utdanning", privatisering av utdanning og forskning er subteksten klar. [8]

I starten av prosessen synes deltakerne i starten å ha betont politikk og kultur sterkest. De økonomiske målsettingene har imidlertid blitt klarere med tida, og skaper en dobbelthet. I erklæringen fra Berlin 2003 heter det først at ministrene bekrefter de sosiale målsettingene, som å styrke sosialt samhold og redusere sosiale og kjønnsmessige forskjeller. Høyere utdanning er et offentlig gode og ansvar, og i internasjonal utveksling skal akademiske verdier være langt framme. Men så heter det at ministrene tar i tilbørlig betraktning målet om å gjøre Europa til "the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustaining economic growth with more and better jobs and greater social cohesion". [9] Her er de på linje med EU-kommisjonen som krever raskere og radikale omstillinger fra universitetene for å tilpasse seg denne situasjonen. Det må og vil bli slutt på at de er "a comparatively isolated uni-

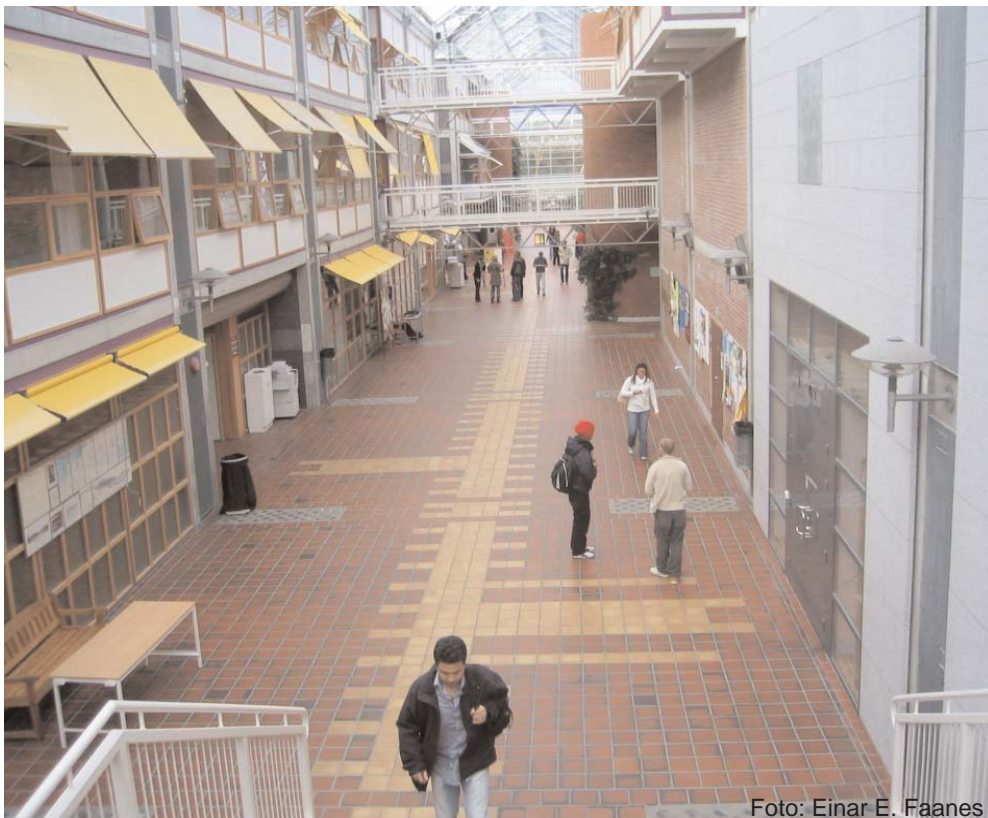


Foto: Einar E. Faanes

UNDER EU-PRESS: Høyere utdanning (her representert ved gata på NTNU Dragvoll) er under sterk påvirkning fra Lisboa- og Bolognaprosessene, og Mjøs-utvalget må også sees i lys av dette mener artikkelforfatteren.

verse". Trykket et meget stort for å finne nye ikke-statlige finansieringskilder, for å styrke universitetsledelsens makt til å fordele ressurser til miljøer de mener er framifrå, for å gjøre universitetene globalt attraktive og konkurransedyktige og for å samarbeide med industrien. [10]

Den norske parallellen er Mjøs-utvalget. Det kom ikke som følge av Bologna-prosessen; utvalget hadde allerede begynt arbeidet før 1999. Men delvis fordi daværende utdanningsminister Jon Lilleun på egen hånd signerte erklæringen, og delvis fordi ideene fra Bologna falt sammen med utvalgets forståelse, så høvde det greitt å innarbeide dem i utredningen. Henvisninger til Bologna-prosessen er i flere land blitt brukt som argument for endringer som myndigheter har ønsket, men har hatt vansker med å drive gjennom. [11] **T**

Litteratur:

Bielfeldt, Uta (2005): *Linking social "relevance" to changes in the degree structure of higher education in the Nordic countries*. Innlegg ved Third Conference on Knowledge and Politics. Universitetet i Bergen 18. – 20. 5 2005

Gornitzka, Åse og Liv Langfeldt (2005): *The role of academics in the Bologna process – a survey of participation and views, NIFU STEP Arbeidsnotat 1/2005*

Gornitzka, Åse og Johan P. Olsen (2006): *Europeiske endringsprosesser og høyere utdanningsinstitusjoner*, I Tidsskrift for samfunnsforskning, nr. 2/2006

Halvorsen, Tor (2005): *The social dimension. Europe and the World – the need for a sustainable North-South Policy*, Innlegg ved Third Conference on Knowledge and Politics. Universitetet i Bergen 18. – 20. 5 2005

Karlsen, Gustav E. (2006) *Utdanning, styring og marked. Norsk utdanningspolitikk i et internasjonalt perspektiv*, Oslo

Kjeldstadli, Knut (2006a): *Vi lever ikke av info*, i Klassekampen 27/6 2006

Kjeldstadli, Knut (2006b): *Den tredje modellen*, i Klassekampen 15/8 2006

Kwiek, Marek (2003): *The Emergent European Educational Policies under Scrutiny. The Bologna Process from a Central European Perspective*, Poznan

Musselin, Christine (2005). *Is the Bologna process a move towards a European Higher Education area*. Innlegg ved Third Conference on Knowledge and Politics. Universitetet i Bergen 18. – 20. 5 2005

Skretteberg, Jan Erik (2007): *EU trugar norsk utdanningspolitikk – krev veto mot tenestedirektivet*, i Ny giv 1/2007

Racké, Cornelia (2005): *The Bologna Process and the EU: neither within or without*. Innlegg ved Third Conference on Knowledge and Politics. Universitetet i Bergen 18. – 20. 5 2005

Utdannings- og forskningsdepartementet (2004): *Norge i et globalt utdanningsmarked*. Fagseminar 8. november 2004. Seminnarrapport

[6]Gornitzka og Olsen 2006, s. 11

[7]The European Higher Education Area - Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005, s. 4

[8]Kwiek 2003, s. 8

[9]Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003, s. 1f

[10]Sitert etter Kwiek 2003, s. 17

[11]Musselin 2005, s. 12f. Bielfeldt 2005, s. 12

Målstyring i høyere utdanning

Den økte bruken av målstyring vi har sett innen norsk høyere utdanning kan ikke forstås som fenomen dersom den ikke ses i sammenheng med utbredelsen av den såkalte "New Public Management" (NPM) - en ny måte å styre offentlig sektor på som startet i Storbritannia, New Zealand og Australia på slutten av 70-tallet og siden har spredt seg over den vestlige verden.

Av Ronny Kjelsberg
Høgskolelektor og Taklinger-redaktør

Hva er så NPM? Makt- og demokratiutredningen tar opp dette fenomenet i sin rapport "Globalisering, regionalisering og distriktspolitikk". De beskriver NPM som et skifte i tenkningen omkring offentlig forvaltning. Mens styringen av offentlig sektor tidligere var akseptert som et politisk spørsmål, hvor politiske prioriteringer krevde bestemte reformer, og hvor reformene igjen hadde politiske konsekvenser, er den gjennom NPM blitt avpolitisert. Mens motstanderne av NPM har beskrevet utviklingen som en høyredreining, har tilhengerene av utviklingen forsøkt å beskrive den som en "upolitisk" forbedring av offentlige virksomheters ytelse".

I denne rapporten siterer forfatterne også Christopher Hood som i sin bok fra 1991 gir en instruktiv beskrivelse av NPM som bestående av sju elementer:

NPMs bestanddeler:

Doktrine:	Betydning:
"Hands-on" profesjonell styring	Delegering av styringsfullmakter til synlige og sterke ledere av virksomheter
Eksplisitte standarder og mål på ytelse	Definisjon av mål, indikatorer på suksess, helst kvantifiserte sådanne
Større vektlegging av resultatmål	Kobling av ressursallokering og belønninger knyttet til måloppnåelse, oppstyking av sentralisert personalpolitikk
Endring mot disaggregering av enheter i offentlig sektor	Oppsplitting av tidligere 'monolitiske' enheter, konsernmodeller, introduksjon av strukturelle elementer som gir avstand mellom enheter
Økt konkurranse i offentlig sektor	Bruk av kontrakter og anbud
Bruk av styringspraksis fra privat sektort	Større fleksibilitet vedrørende ansettelse og insentivstrukturer, bruk av PR
Vektlegging av sterkere budsjett-disciplin	Kostnadsrett, økt arbeidsdisciplin, motsette seg krav fra fagforeninger



Foto: Andreas K. Evensen

BYRÅKRAT-DÖDAREN: Senter for statlig økonomistyring får gjennomgå av artikkelforfatteren (her foran sin arbeidsplass på HiST (campus Kalvskinn)).

Dersom vi tar for oss den senere tids utvikling innen høyere utdanning, kjenner vi igjen flere trekk fra tabellen over. Målstyringen ivaretar det andre og tredje punktet. Det første om profesjonell styring kjenner vi igjen i nedbyggingen av universitetsdemokratiet, med ansatte ledere hvor det før var valgte. Det fjerde punktet er også gjenkjennelig med den økte dreiningen vi har hatt mot en økt konkurranse om studenter mellom universiteter og høyskoler i forhold til den tradisjonelle arbeidsdelingen - dette fører i sin tur også til økt bruk av PR som nevnt i punkt seks. I det hele tatt er det få om noen av disse punktene som utgjør kjerneelementene i NPM som ikke er dukket opp ved norske universiteter og høyskoler de senere årene, og målstyringen utgjør et helt sentralt element i disse.

Sentrale byråkrater ser det likevel ikke slik. Marianne Andreassen er i dag administrerende direktør i Senter for statlig økonomistyring som ligger under Finansdepartementet. Hun var statssekretær i Jens Stoltenbergs første regjering, og satt nå sist også i Stjernø-utvalget. I et intervju i Uniforum 3/2007 sier hun at hun blir "både opprørt og sint når nokon prøver å få mål- og resultatstyring i Norge til å bli det samme som ny offentlig styring (NPM)".

Når vi ser at målstyring er et slikt sentralt element i den vanlige oppfatningen av NPM, kan dette høres merkelig ut. Hvorfor skal merkelappen "New Public Management"

være så mye mer opprørende enn merkelappen "målstyring"? Årsaken til dette er selvsagt at NPM har fått et rulleblad. Konsekvensene for offentlig sektor i for eksempel Storbritannia har for å si det mildt ikke vært entydig gode, og også her i Norge er misnøyen stor med de forsøkene vi har sett så langt. Flere meningsmålinger før stortingsvalget i 2005 viste for eksempel en stor misnøye med privatisering og konkurranseutsetting i befolkningen. Man skal ikke undervurdere den betydningen slike spørsmål hadde for regjeringsskiftet. De som har vært ansatte i bedrifter som har gjennomgått slike omforminger (Posten, Telenor etc.), har da også naturlig nok et enda dårligere forhold til slike reformer.

Dette gjør i sum at det er svært vanskelig å argumentere for NPM i dagens Norge. NPM er blitt et negativt ladet begrep. Løsningen blir da å forsøke å begrepsmessig løsrive delelementene i NPM fra den helheten de er en del av. Derav det desperate forsøket på å redde "målstyring" fra å bli det samme skjellsordet NPM er blitt.

Dersom det er den slags begrepsjonglering tilhengerene av målstyring må ty til for å forsøke å redde anseelsen til begrepet, er det lite sannsynlig at de vil lykkes. Det er likevel ingen grunn for motstanderne av disse styringsssystemene til å hvile på laurbærene sine. Tidligere erfaring viser at det tar lang tid fra en styringsform er kjent død i fagmiljøer og i offentligheten, og til dette får konsekvenser hos de som faktisk foretar styringen.

Fanget mellom marked og stat:

- en kommentar til Stjernø-utvalgets innstilling

I debatten etter at Stjernø-utvalget la fram sin innstilling har dessverre mye av innholdet havnet i skyggen av debatten om hvorvidt norsk høyere utdanning bør organiseres gjennom store regionale universiteter eller ikke.

*Av Ronny Kjelsberg
Taklinger-redaktør*

Nå er en del av denne debatten mindre interessant da den også baserer seg på en karikatur av forslaget fra utvalget, men det skal jeg la fare. Jeg vil heller forsøke å si noe om et av de områdene hvor debatten har vært litt stillere, nemlig styringsformen.

I den offentlige debatten har Stjernø ofte påpekt de uheldige effektene av den markedsstyringen som sektoren er

blitt underlagt. Utvalget peker på at arbeidsdelingen mellom universiteter og høyskoler er brutt ned, og erstattet av en konkurranse som gir mange små fagmiljøer og svekker både forsker- og profesjonsutdanningene.

Dette er et viktig poeng og mye av bakgrunnen for utvalgets forslag er å finne her. Dessverre er løsningsforslagene ikke like gode som problembeskrivelsen. Det virker som om Stjernø er blitt fanget i diktomien mellom Stat og Marked, og ikke klarer å tenke utenom denne boksen. Derfor viderefører og forsterker utvalget svekkingen av intern-demokratiet i sektoren.

Den tradisjonelle ordningen med valgte ledere svekkes på flere måter. Først ønsker Stjernø å lovfeste både enhetlig ledelse og ekstern styreleder.

Videre svekkes ordningen med valgt rektor ved at den ikke lenger blir beskrevet som hovedmodellen, men nå side-stilles ordningen med ansatt rektor. Ansatt rektor styrkes også ved at utvalget ønsker å gi ansatt rektor plass i styret.

Begrunnelsen for forslagene finner vi delvis i floskler om "handlekraft" og "strategisk ledelse", men også gjennom at en sterk (autoritær?) rektor er nødvendig for å gjennomføre den sterkere statlige styringen utvalget ser for seg.

På et seminar i regi av NTL 26/2 hvor også flere fra Attac deltok, etterspurte Stjernø alternativer for å minke den uheldige markedsstyringen. Beskjeden fra deltagerne der var rimelig klar: Alternativet til både markedsdiktatur og statsdiktatur er et styrket interndemokrati. Jeg synes det er merkelig dersom Stjernø ikke har tenkt på det sjøl. **T**

Kva er gale med valutamarknadene?

Røynda i verdsøkonomien har endra seg ein god del etter det vart opna for flytande valutakursar og store delar av verda gjekk over til et slikt system tidleg på 1970-talet. At den relative verdien av valutaene opp mot kvarandre stadig endrar seg gjer at valuta blei eit yndig objekt for spekulantar.

*Av Einar Faanes
AU-medlem, NTNU/HiST Attac*

I følgje nyklassisk økonomisk teori fungerer valutamarknader som alle andre marknader; aktørane er rasjonelle, handlar etter profittmotivet og handlar på bakgrunn av ein prismekanisme i marknaden, ein prismekanisme aktørane veit alt om sidan dei har full informasjon. Skal ein følgja denne logikken vil marknadene alltid innordna seg mot eit likevektspunkt og distribuere ressursane optimalt. Å handle stabiliserande blir såleis det same som å handla etter prismekanismen og profittmotivet. Spekulasjon kan såleis ikkje vere destabiliserande da slik handlemåte impliserer at spekulanten vil tape pengar og pressast ut av marknaden.

Det kan knytast fleire svakheiter til den nyklassiske modellen. Som alle modellar består den av ein stor forenkling av røynda. For det første finnast ikkje marknader kor aktørar har all relevant informasjon eller marknader kor

aktørar nyttar all informasjon dei allereie har. Modellen postulerer at aktørane handlar rasjonelt, profittmaksimerande og i rein eigeninteresse, på bakgrunn av prisane i marknaden, noko som er ville draumar. Om så ikkje er tilfelle vil marknadene ikkje innordne seg stabilitet. Tvert i mot.

Når valuta er ein vare som ikkje har nytte i seg sjølve, korleis kan da ein valutahandlar selje ei mengde valuta til ein annan til ein pris som dei begge er nøgde med når målet uavkorta er å selja vidare til ei høgare pris? Det einaste svaret er at dei to har usemje forventningar til korleis prisen vil vera i framtida, mogleg fordi ein av dei er dårlegare informert eller rett og slett fordi det er umogleg å spå. Såleis kan man konkludere med at pris ikkje i seg sjølv er viktig, men at forventningar til vidare prisutvikling spelar ein stor rolle.

Slik kan forventningar til prisutviklinga på ein valuta vere sjølvoppyllande fordi spekulantane handlar på bakgrunn av deira forventningar. Om det forventast ei auke i verdi på ein valuta, noko den kan gjere av ein rekke årsaker, vil det sannsynlegvis vere lønsamt å kjøpe seg inn i valutaen for å vere med på prisstiginga vidare. Når mange tenkjer slik samstundes vil dette bidra til ei etter-spurnadsauke og auke i verdi og pris, noko som kan bidra til at ytterlegare forventningar skapast. Likeeins med fall i valutaverdi. For å ikkje dragast med i

suget når valutaverdien byrjar falle gjeld det å selja mens prisen enno er høg. Om mange spekulantar ber på den same frykta samstundes vil ein få kapitalflukt og den effekten på pris som spekulantane forventar. Slik er valuta i stor grad prisgitt forventningane som finst blant spekulantar.

Forskning som er gjort på valutaspekulasjon og korleis valutaspekulantar handlar indikerer at dei forventar at ein valuta byrjar falle i verdi etter mindre enn tre månader etter ei auke på ein prosent. Tal som finst peiker på at kapital som skifter valuta i dei aller fleste tilfelle returnerer til den opphavlege valutaen i løpet av to dagar og nesten ingen brukar meir enn ei veke på ein rundtur. Indikasjonane på at forventningane til spekulantane er kortsiktige, eller ein spekulant må skapa seg eit bilete av valutamarknaden i forholdsvis lang tid, men handlar med kortsiktige profittomsyn i minnet. Kortsiktig valutaspekulasjon treng ikkje vere meir destabiliserande enn langsiktig valutaspekulasjon, men er vanskelegare å respondere til og er i stor grad gjort av andre omsyn.

Det blir feil å seie at valutaspekulasjon alltid er destabiliserande og øydeleggjande, den kan òg ha den andre effekten og store finansinstitusjonar avheng i høg grad av å handle valuta for å stabilisere eigen valuta. Oppfatninga av at spekulasjon alltid gir det mest ønska utfallet held i allefall ikkje mål. **T**

Kaklinger rapporterer i denne utgaven fra årsmøtet til NTNU/HiST Attac. Med vitenskapelig intuisjon har våre utsendte funnet ut hva som egentlig foregikk. Trekk streker gjennom labyrinten og finn ut:

Hvem tenkte hva på årsmøtet?



Med Kristin og Live

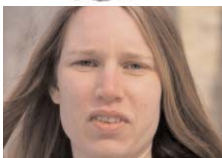
Nils
Jørgen
Selbekk



Kaklinger-
redaksjonen



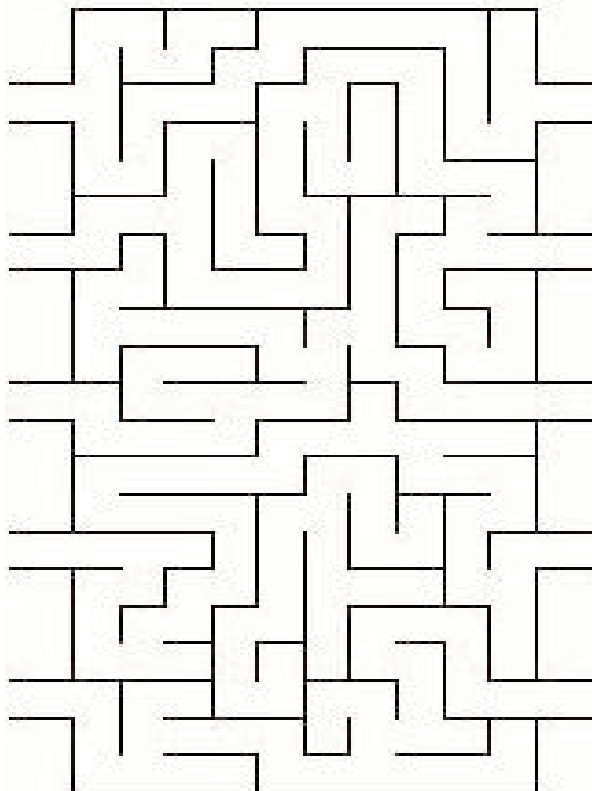
Torunn
Lien
Nilsen



Anders
Skonhoft
(innleder)



Einar
Faanes



Bli med i Attac!

Sliter du med dårlig samvittighet? Er du engasjert, men mangler det siste lille sparket i baken. Vi har laget et enkelt lite skjema som gjør at du kan melde deg inn og begynne å jobbe sammen med andre om politiske og samfunnsmessige spørsmål i Attac. Du kan også melde deg inn på internett på www.attac.no.

Dersom du alt er medlem, men mangler tid, eller helt enkelt ønsker å støtte oss, kan du gi en gave. Sett beløpet inn på kontonr. 4202 07 72500. Dersom du ønsker å øremerke støtten til avisen, merk giroen "Taklinger".

Jeg vil bli medlem av Attac!

- Vanlig medlem (kr. 270,-)
- Student/trygdet/pensjonist (kr. 140,-)
- Ungdom under 20 (kr. 50,-)
- Støttemedlem – for deg som vil gi litt ekstra (kr. 600,-)

navn

adresse

postnr. og sted

epost

telefon

fødselsår

Adresseten betaler
for sending i Norge



Distribueres av
Posten Norge

ATTAC NORGE
Svarsending 1250
0090 Oslo

Ønsker du å bidra til bladet med artikler, leserbrev eller layout mm., ta kontakt med noen i redaksjonen, eller send et e-brev til redaktøren.

Dersom du ikke vil klippe i bladet, kan du rive eller skjære ut kupongen.